

Ekonomiska utredningar och ekonomisk forskning till industriens tjänst

En översikt över verksamheten vid Industriens Utredningsinstitut.

Av Erik Dahmén.

Tillkomst, ställning och arbetsformer.

På många håll hade man under 1930-talet börjat känna ett behov av en till industrien och dess organisationer nära knuten institution för utrednings- och forskningsverksamhet med sikte på industriproblem liksom också på mera allmänna samhällsekonomiska och sociala frågor av intresse för industrien. Inte minst dessa senare frågor hade börjat aktualiseras i samband med samhällets ekonomiska, sociala och politiska omdaning, en omdaning, som på många olika sätt ställde tidigare helt eller delvis okända krav på de enskilda företagen och företagarna. En sådan verksamhet borde kanske också, ansågs det, i någon mån kunna leda till en vidgad kunskap om det industriella näringslivet utanför industriens egna kretsar, något som på längre sikt borde kunna bli till allmänt gagn. Det var framför allt mot denna bakgrund som Sveriges Industriförbund och Svenska Arbetsgivareföreningen år 1937 beslöt att tillsammans upprätta Industriens Utredningsinstitut.

Verksamheten började i februari 1939 i mycket liten skala men byggdes ut avsevärt några år senare. Det stod härvid redan från början klart, att den för att kunna tjäna sitt syfte måste bedrivas opolitiskt och efter vetenskapliga linjer. Institutet fick därför en helt obunden ställning såsom fristående vetenskaplig forskningsinstitution. I enlighet härmed har också den principen alltid till-

lämpats, att alla forsknings- och utredningsresultat av allmänt intresse skola publiceras. Under de gångna åren har sålunda bara en del smärre arbeten av intresse uteslutande för näringslivsrepresentanter i statliga kommittéer och dylikt liksom också speciella utlåtanden av skilda slag utan nämnvärt intresse utanför en trängre krets förblivit opublicerade.

Av det allmänna syftet med verksamheten har följt, att arbetsprogrammet efter hand kommit att till ungefär hälften upptas av långsiktigt inriktad forskning och till hälften av mera servicebetonad verksamhet, där det gäller att snabbt skaffa fram statistik och synpunkter som underlag för ställningstaganden till omedelbart aktuella problem, men där det inte kan bli fråga om någon djupgående analys eller vetenskapligt uttömmande diskussion. Denna fördelning av resurserna är inte slumpmässig eller ett resultat av någon kompromiss utan har varit eftersträvad med tanke på att den representerat en stimulerande och ändamålsenlig kombination. Den har tagit sig uttryck också däri, att ingen inom institutet behövt arbeta uteslutande med snabbutredningar av servicebetonad natur. I själva verket förhåller det sig så, att en institution, vars uppgift begränsas till att göra enbart sådana snabbutredningar, aldrig i längden skulle kunna fylla ens denna uppgift på ett tillfredsställande sätt redan därför att det i ett sådant fall skulle vara svårt att rekrytera tillräckligt kvalificerad personal. En begränsning av uppgifterna till servicebetonade snabbutredningar skulle emellertid alldeles frånsatt detta vara svårgenomförbar och olämplig också av ett annat skäl, nämligen därför att en mera långsiktigt inriktad forskningsverksamhet i längden är en förutsättning för en effektiv serviceverksamhet, en sak som skall närmare belysas i ett senare sammanhang. Beträffande institutets arbetsformer kan i övrigt nämnas, att alla större problem, som aktualiseras vid arbetet, diskuteras gemensamt och att alla manuskript av större betydelse genomgås vid interna diskussioner. Ett samarbete förekommer vidare i många

fall med flera andra institutioner, såväl utanför som inom universiteten och högskolorna, t. ex. med Konjunkturinstitutet och Företagsekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm. Anknytningen till den akademiska undervisningen och forskningen har ett uttryck också däri, att institutets chef är professor vid Stockholms Högskola.

Serviceverksamhet och snabbutredningar. Löpande statistik.

I den servicebetonade verksamheten, som enligt sin natur syftar till att underlätta ställningstaganden till dagsfrågor, begränsar sig institutet för sin del alltid till att försöka reda ut problemställningarna och så allsidigt och sakligt som möjligt skaffa statistiskt eller annat grundläggande kunskapsmaterial. Kontakten med industriföretagen och industriorganisationerna är här givetvis till mycket stor fördel. Samtidigt ha goda förbindelser med offentliga verk, myndigheter och offentliga såväl som enskilda institutioner av skilda slag skapat förutsättningar att snabbt få fram material, som inte finns hos företagen eller organisationerna och som mången gång aldrig publicerats.

Under de tidigare åren kommo utredningarna i dagsfrågor i hög grad att påverkas av kriget och det gällde då bl. a. att behandla flera av de problem, som hängde samman med näringslivets förestående omställning till fredsförhållanden. Dessa undersökningar rörande *industriens närmaste efterkrigsproblem*, som gjordes i alldeles särskilt nära samarbete med industriföretagen och industriorganisationerna, inriktades främst på det sannolika sysselsättningsläget under de två närmaste efterkrigsåren men också på det handelspolitiska läget. Efter kriget ha andra likartade arbetsuppgifter förekommit, bl. a. i anslutning till den mångfald frågor, som *inflationskonjunkturen* och därefter *stabiliseringssträvandena* uppställt. Ett exempel på en mera servicebetonad uppgift under allra senaste

år lämnar en undersökning, som gjorts i samarbete med Arbetsgivareföreningen rörande de omedelbara ekonomiska konsekvenserna av en *förkortning av arbetstiden för treskiftsarbetare*, samt en liknande undersökning rörande en framtida *treveckorssemester*. — Till de löpande arbetsuppgifterna hör en *statistik över den industriella produktionen*. Sålunda publiceras månatligen dels en på olika varor eller varugrupper specificerad produktionsstatistik, dels en produktionsindex för olika industrigrupper (Industriförbundets index). Andra periodiska översikter gälla *den allmänna konjunkturutvecklingen*, bland annat som underlag för Industriförbundets styrelseberättelser och för användning inom företagsnämnderna. Förutom konjunkturöversikter ha de periodiska översikterna gällt den industriella *vinstutvecklingen* och i anslutning härtill utvecklingen av *utdelningar, löner, skatter m. m.* Vidare har industriens *investeringsverksamhet* följts kontinuerligt och i olika sammanhang analyserats. — En servicebetonad verksamhet av speciellt slag förekommer inom en särskild sektion av institutet, som ursprungligen upprättades under kriget, då kontakterna med utlandet på sedvanliga vägar voro avbrutna. Denna verksamhet har bl. a. till syfte att *följa den ekonomisk-politiska utvecklingen liksom också utvecklingen på det samhällsvetenskapliga området utomlands*. Uppgiften är vidare att i skilda sammanhang, företrädesvis genom personliga kontakter, verka som informations- och serviceorgan för utländska industrimän och vetenskapsmän. — Den *konsultativa verksamheten* till såväl industriens som statliga myndigheters och kommittéers tjänst bör slutligen nämnas. Denna gäller bl. a. en omfattande rådgivning och hjälp vid uppläggnings- och genomförandet av vetenskapliga eller mera omedelbart praktiskt inriktade undersökningar av olika slag. Det är ofta också fråga om hjälp åt industrirepresentanter i statliga kommittéer etc. Till den servicebetonade verksamheten hör slutligen att institutets personal i mån av tid ställer sig till förfogande som föredragshållare.

Långsiktiga forskningsuppgifter.

De långsiktiga forskningsuppgifterna syfta givetvis ytterst till att skapa en grundval för åtgärder, som kunna tänkas ha betydelse för den framtida utvecklingen inom industrien och näringslivet. Emellertid har det varit till stor fördel att institutet inte alltid behövt knyta an denna långsiktiga verksamhet till mer eller mindre snävt avgränsade praktiska problem, som varit uppenbara redan i det aktuella läget, utan i hög grad kunnat basera den på en *grundforskning* med sikte på ett förutsättningslöst studium av grundläggande sammanhang i näringslivet.

Det är en allmän erfarenhet, att grundforskningens framskaffande av statistiskt och annat primärmaterial och dess studium av ofta mindre iögonenfallande utvecklingstendenser mycket ofta är en oundgänglig förutsättning för den utredningsverksamhet, som direkt knytes an till mer eller mindre påträngande problem. Det har sålunda i all slags utredningsverksamhet både i statlig och enskild regi särskilt under senare år mycket ofta visat sig omöjligt att på kort tid framskaffa tillräckligt material, när det gällt att göra utredningar i något speciellt, ofta brådskande sammanhang, helt enkelt därför att grundforskningen tidigare fått alltför litet utrymme. En grundforskning kan också, vilket är minst lika viktigt, vidga perspektiven och väcka nya frågeställningar. På så sätt kan den i tid aktualisera och belysa förhållanden, som måhända i annat fall skulle bli uppmärksammade först vid en tidpunkt, då det är för sent att komma till rätta med dem på ett i längden tillfredsställande sätt. Man kan här som ett exempel bland många andra peka på betydelsen av att i tid klarlägga och diskutera tendenser inom befolkningsutvecklingen och flyttningarna inom landet och därmed frågorna rörande industriens framtida tillgång på arbetskraft i landet som helhet och inom olika områden av landet. Det är också obestridligt, att många frågeställningar inte minst

på näringspolitikens område lätt bli ensidiga, om det saknas den allmänna översikt över och kunskap om förhållandena, som bara en på längre sikt inriktad forskning kan ge. Det finns åtskilliga exempel på att man också på detta område tvingats till kortsiktiga, provisoriska lösningar på grund av otillräcklig kunskap om grundläggande förhållanden och sammanhang inom näringslivet.

Främst genom sin grundforskning har institutet i viss mån kunnat sträva efter att öka samhällsvetenskapernas möjligheter att utnyttja det rika material, som den industriella utvecklingen erbjuder men som tidigare i regel varit mycket svåråtkomligt. Detta har samtidigt inneburit, att institutet försökt i någon mån föra forskningen framåt på vägar, som tidigare knappast varit uppmärksammade eller som i varje fall varit svårframkomliga. Sådana försök ha kunnat göras i den övertygelsen, att forskningens tidigare helt dominerande inriktning både inom landet och i utlandet gett en alltför ofullständig bild av det ekonomiska livets dynamik och därför också varit alltför litet ägnad att skapa förståelse för den moderna industriens förutsättningar och problem. Av många olika skäl, bland vilka svårigheterna att erhålla tillräckligt grundmaterial av statistisk och annan natur samt att etablera samarbete med industriföretagen i forskningsarbetet spelat en framträdande roll, har nämligen nationalekonomiens studium av den ekonomiska utvecklingen enligt institutets mening kommit att bli alltför ensidigt inriktat på vissa allmänna problem i det rent konjunkturella utvecklingsförloppet, på variationer inom en given ram av sysselsättning och produktion etc., oftast i nära anslutning till konjunktur- och penningpolitiska frågeställningar. Förhållandevis mycket mindre intresse har kommit att ägnas åt den ekonomiska och sociala *omvandlingsprocessen* i samhället och inom industrien. Hela frågekomplexet rörande det *industriella framåtskridandet på längre sikt i relation till de strukturella och institutionella förskjutningarna i samhället* har ansetts förtjäna ökad uppmärksamhet, så mycket

mera som konjunkturväxlingar av den typ, som trädde så i förgrunden t. ex. under mellankrigstiden, inte längre kunna sägas ha så stor aktualitet nu eller för framtiden med dessa nya linjer för en full sysselsättningspolitik både utomlands och i Sverige. Bland annat genom vad som skett på det ekonomisk-politiska området har det med andra ord blivit naturligt och nödvändigt att försöka förskjuta tyngdpunkten i problemställningar och forskning.

Innebörden av den inriktning, som institutets långsiktiga forskningsarbete från dessa principiella utgångspunkter fått, torde bäst framgå av en kort redogörelse dels för några av de större undersökningar, som utförts under de gångna åren, dels för det pågående arbetet.

Tidigare undersökningar.

Ett frågekomplex, omfattande såväl ekonomiska som sociala forskningsuppgifter, som blev ett av institutets allra första och som utgjort ett nästan genomgående inslag i verksamheten under de förflutna åren, har gällt Norrland. Mot bakgrunden av Norrlands natur, befolkning och näringar och i synnerhet sambandet mellan industrien och folkförsörjningen har institutet inom ramen för »*Industriens Norrlandsutredning*» sökt visa vägen till vidgat försörjningsunderlag genom ett mera ekonomiskt utnyttjande av skogsindustriens krympande råvarubas. Man har vidare velat studera förutsättningarna för en utveckling i riktning mot ökad mångsidighet i näringslivet i stället för den ensidiga inriktningen på skogsindustrien. En följd av det norrländska näringslivets ensidighet har nämligen bland annat blivit en stor konjunkturkänslighet. Det senaste bidraget i studiet av Norrlands näringsliv — en utredning rörande *den norrländska skogsnäringens konjunkturkänslighet under mellankrigsperioden* — syftar just till att närmare klargöra det beroende, vari sysselsättning och

inkomster i den norrländska skogsnäringen stått i förhållande till världsmarknaden.

De industrigrenar, som gjorts till föremål för hela landet omfattande *strukturundersökningar*, ha varit *textil-* och *skeindustrierna*. Till denna kategori av undersökningar kan man också hänföra en kartläggning av *småindustrien och bantverket*. Dessa utredningar ha syftat till att ge företagsledaren en bättre överblick över branschen och därigenom göra det lättare för honom att på ett rationellt sätt anpassa sin egen produktion och sina andra åtgärder. Men dessa undersökningar ha på samma gång velat ge en grundval för rationaliseringsåtgärder, som avse branschen i dess helhet, s. k. strukturrationalisering, samtidigt som de velat klargöra några av de stora och ofta förbisedda problem, som måste möta vid en dylik branschomfattande rationalisering. I sistnämnda sammanhang har det framstått såsom särskilt viktigt att belysa relationerna mellan en branschs produktions- och företagsstruktur å ena sidan och dess distributionsstruktur å andra sidan.

Ett arbete av typisk grundforskningskaraktär har varit en brett upplagd, historisk undersökning rörande den industriella företagarverksamheten i Sverige under mellankrigsperioden, där huvudvikten lagts vid en allmän översikt och analys av den *industriella produktionsomvandlingen* genom tekniska och organisatoriska framsteg och tillkomsten av nya varor m. m. liksom också av *omfattningen och betydelsen av nya företag* i jämförelse med de äldre företagen. Syftet har här bland annat varit att försöka kasta ljus över det enskilda näringslivets dynamik, funktionssätt och allmänna förutsättningar under den händelserika period, som tiden 1919—1939 representerar, och att ställa in det hela i sitt sammanhang med några betydande strukturella och institutionella förändringar i det svenska samhället under samma tid.

Ett viktigt föremål för institutets intresse har varit den svenska industriens *arbetskraftsproblem* på längre sikt. Detta, som tett sig

särskilt naturligt för institutet med tanke på att de enskilda företagen här omöjligt själva kunna skaffa sig den överblick, som de behöva, har i olika sammanhang tagits upp under de gångna åren och har även för närvarande en central ställning på forskningsprogrammet (jfr nedan). Huvuduppgiften har varit och är alltjämt att försöka i någon mån klarlägga inte bara de rent befolkningsmässiga utvecklingstendenserna utan också omflyttningen mellan olika näringsgrenar och därmed sammanhängande geografiska befolkningsrörelser och deras beroende av och inverkan på den industriella utvecklingen. Inom ramen för sistnämnda frågekomplex har institutet gjort en del specialutredningar, som syfta till att klarlägga omfattningen av vad man populärt brukar kalla »flykten från skogsbygden» och de olika företeelser, som kunna tänkas stå i samband med denna.

Den mera socialt inriktade forskningen av intresse för industrien har tagit sig uttryck bland annat i en utredning rörande *industriens arbetarebostäder*. Syftet har varit dels att klargöra de eftersatta behov, som här förelågo, dels att genom en social, teknisk och ekonomisk analys skapa underlag för en lösning av det framtida bostadsproblemet på industriorterna.

Pågående undersökningar.

Den aktuella och planerade forskningsverksamheten vid institutet kan sägas dels bygga på och sammanfatta tidigare utredningsarbete, dels innebära en del nya inslag och utgångspunkter i studiet av den industriella utvecklingen och det ekonomiska livet över huvud.

Sedan några år tillbaka pågår en serie undersökningar, som ha det gemensamma syftet att kartlägga och analysera några viktiga bestämningsfaktorer för *det svenska näringslivets utveckling på längre sikt*. De utgå från tankegången att vårt lands behov och resurser under den närmaste tioårsperioden i betydande utsträckning redan nu kunna klarläggas till sin art och omfattning på

ett sätt som inte bara har akademiskt intresse utan också kan tjäna som riktpunkter för praktiskt handlande. Detta innebär inte att man underskattar den ovisshet, som alltid präglar framtiden på det ekonomiska området. Det betyder bara att man i stället för att rikta uppmärksamheten på de konjunkturella aspekterna av den ekonomiska utvecklingen koncentrerar intresset på sådana faktorer, som förr eller senare kunna antas göra sig gällande, om en fredlig utveckling utan alltför stora förändringar i vårt lands politiska och ekonomiska struktur kommer till stånd. Denna tonvikt på de djupare liggande utvecklingsbestämmande faktorerna innebär också, att undersökningensresultaten inte behöva bli alltför snabbt inaktuella utan kunna ha en viss giltighet under en följd av år.

Även om undersökningarna avse förutsättningarna för det allmänna ekonomiska framåtskridandet, ta de dock speciellt sikte på att ange den ram, inom vilken den egentliga industrien kan väntas få arbeta. En följd härav har kanske paradoxalt varit att flera av de först påbörjade undersökningarna kommit att gälla utanför industrien liggande ekonomiska områden. Genom att studera utvecklingstendenserna inom jordbruket, handeln, samfärdseln och den offentliga sektorn liksom bland de enskilda inkomstgrupperna kan man inom vissa gränser ange förutsättningarna för industriens verksamhet. Detta innebär givetvis inte, att den industriella utvecklingen skulle rätta sig efter förhållandena på andra områden, utan bara ett erkännande av att en ingående kännedom om tendenserna på andra områden är nödvändig för en analys av industriens utvecklingsproblem.

Bland de områden, som studeras inom ramen för detta forskningsprogram, kan till en början *befolkningsutvecklingen* nämnas. Befolkningens storlek, fördelning på ålder, kön och civilstånd, den sannolika giftermålsfrekvensen, hushållsbildningen o. s. v. har i olika avseenden betydelse för konsumtionens och produktionens storlek och inriktning. Särskilt intresse knyter sig till frågan om

den framtida *tillgången på arbetskraft* i den stagnerande befolkning, som kan förutses under större delen av 1950-talet. Vissa hållpunkter kunna också erhållas rörande befolkningens sannolika fördelning på olika näringsgrenar genom studium av t. ex. jordbruks- och landsbygdsbefolkningens flyttningsbenägenhet.

En inventering av landets *naturtillgångar* i ljuset av den tekniska utvecklingen och långsiktiga tendenser i den internationella råvaruförsörjningen är också en naturlig uppgift som påbörjats.

Till resurserna måste förutom arbetskraft och naturtillgångar de framtida investeringsmöjligheterna räknas. Det är därför angeläget att bilda sig en uppfattning om hur *det framtida investeringsutrymmet* kan väntas utveckla sig. En analys av de faktorer, som bestämma de privata konsumenternas, företagens och statens sparande, är en lika angelägen som svår uppgift. En betydesefull roll måste därvid antagandena om den ekonomiska politikens utformning spela. De allmänt accepterade målsättningarna, hög och jämn sysselsättning under strävanden att bibehålla ett stabilt penningvärde och en omfattande fri utrikeshandel, ge emellertid vissa inte alltför vida gränser, inom vilka den framtida ekonomiska politiken kan varieras. Undersökningar på detta område kunna under inga förhållanden sikta till att ange entydiga utvecklingstendenser utan måste ta formen av en diskussion av olika i och för sig fullt möjliga utvecklingsalternativ.

Mot en kartläggning och analys av resurserna svarar en bedömning av de framtida anspråken. Den *privata konsumtionens* omfattning och inriktning kan antagas vara beroende inte bara av nationalinkomstens höjd utan också av inkomstfördelningen. En undersökning av konsumtionsbenägenhet och konsumtionsvanor har därför knutits till en analys av den aktuella inkomstfördelningen och de faktorer, som kunna väntas bestämma denna i framtiden. Ökad insikt kan härigenom också vinnas beträffande det enskilda sparandets bestämningsfaktorer.

Ett karakteristiskt drag i utvecklingen har länge varit att den *offentliga hushållningen* både absolut och relativt sett ökat i betydelse. En stor del av expansionen i de offentliga myndigheternas utgifter sammanhänger visserligen med de betydande inkomstöverföringar, som en utvidgad socialpolitik medfört och som närmare analyseras i samband med inkomstfördelningen. Men även den del av den totala tillgången på varor och tjänster inom landet, som det allmänna direkt disponerar över för konsumtion och investeringar, har avsevärt ökat. Staten uppträder följaktligen som en faktor av ökad betydelse i konkurrensen med näringslivet om arbetskraft och investeringsutrymme.

Bland de näringsgrenar, som konkurrera med industrien om samhällets knappa resurser, tilldraga sig de s. k. *servicenärningarna*, handel, samfärdsel och fria yrken, stort intresse. Även om omfattningen och inriktningen av verksamheten i dessa »sekundära» näringsgrenar givetvis är beroende av varuproduktionens storlek och sammansättning och levnadsstandardens höjd och fördelning, är det ett flertal andra faktorer, som bestämmer hur mycket arbetskraft och realkapital de taga i anspråk. Den relativt ökade betydelse, som servicenärningarna ha i högt utvecklade industriländer, ger särskilt stor anledning att ägna dem uppmärksamhet i försöken att finna de karakteristiska dragen i det närmaste årtiondets utveckling i vårt land.

Möjligheten att ge en sammanfattande bild av utvecklingstendenserna på längre sikt i samhällsekonomin är emellertid slutligen beroende av hur den *egentliga industrien* kan väntas utnyttja de resurser, naturtillgångar, arbetskraft och investeringsmöjligheter, som kunna väntas stå den till buds mot bakgrunden av de tendenser på andra områden, som ovan nämnda undersökningar vilja klarlägga. Ovisshetsmomenten tilltaga emellertid mycket snabbt i betydelse, när man kommer in på den egentliga industriens problem. Svårigheterna att med någon grad av säkerhet ange de

linjer, som t. ex. produktionstekniken eller den särskilt för vissa industrier avgörande framtida utrikeshandeln kan väntas följa, äro uppenbara. Därtill kommer att problemen variera starkt från en bransch till en annan, varför en analys måste taga formen av en serie branschstudier. Även om någon slutlig klarhet ännu inte vunnits hur dessa studier av industribranscherna böra genomföras, kunna dock vissa frågeställningar redan på nuvarande stadium skisseras.

De olika branschernas framtida tekniska produktionsstruktur kan i viss mån bedömas med utgångspunkt från aktuella tendenser, som i sin tur kunna utläsas ur en analys av produktionsapparatens nuvarande uppbyggnad och grad av modernitet, av de linjer, som den tekniska forskningen följer, av tendenser till förändringar i konsumtionsefterfrågans inriktning o. dyl.

Då arbetskraften i särskilt hög grad kan väntas utgöra den knappa produktionsfaktorn i näringslivet, komma respektive branschers expansionsmöjligheter att starkt påverkas av deras möjligheter att rationalisera och öka arbetets avkastning. På flera områden utgör också ett förbättrat utnyttjande av råvarutillgångarna en förutsättning för ökad produktion. — En höjning av produktionen per arbetare och minskad råvaruförbrukning per producerad enhet kräver emellertid som regel betydande kapitalinvesteringar. Därmed träffar man på ytterligare en knapp faktor, det begränsade investeringsutrymmet, där konkurrensen kan väntas bli hård. Följaktligen är det nödvändigt att bedöma investeringsbehoven vid olika tekniska utvecklingsalternativ i respektive branscher.

Ett område, som varje industristudie måste taga hänsyn till, är utrikeshandelns framtida omfattning och struktur. Men man träffar här på ett av de mest svåröverskådliga fälten, eftersom det internationella varuutbytets karaktär i hög grad förändrats genom

andra världskriget och framtidens grundläggande betingelser ännu inte kunna skönjas.

Det ligger i sakens natur att ett forskningsprogram av den här skisserade karaktären och omfattningen endast kan genomföras stegvis och att man inte på förhand kan definitivt bestämma hur långt undersökningarna på varje punkt skola föras och hur djupgående de skola bli. Då det är nödvändigt att i större utsträckning än som annars är vanligt anlita krafter utanför institutet, komma gränserna att delvis bestämmas av möjligheterna att intressera andra institutioner och organisationer för forskningsprogrammet. Det kan i detta sammanhang också erinras om att det självfallet inte är möjligt för institutets endast ekonomiskt skolade personal att sätta sig in i och behärska utvecklingsproblemen på de olika specifikt industriella områdena, som ofta äro av utpräglat teknisk natur. Arbetet förutsätter därför i hög grad intresse och medverkan från näringslivets egna män och experter i företag och organisationer.

Branschstrukturstudierna ha fortsatts med en intensivundersökning av den svenska *bryggeriindustrien*, där avsikten bland annat är att söka klarlägga de olikheter, som föreligga mellan skilda företag med avseende på produktionens omfattning och inriktning, distributionens organisation m. m. samt att bedöma dessa olikheterers inflytande på de enskilda företagens kostnader. Jämförelser och analyser av kostnadsläget inom företag, som arbeta under skilda förutsättningar, kunna vidare ge material för behandlingen av frågor rörande optimala företagsstorlekar, ekonomisk produktionsinriktning, lämpliga distributionsformer m. m.

Under år 1949 påbörjades en helt ny typ av undersökning, nämligen ett omfattande studium av några *enskilda företags utvecklingsproblem ur både allmänekonomisk och företagsekonomisk synvinkel*. Undersökningarna, som gälla Kramfors AB och Cementa och betalas av dessa företag, syfta i första hand till att genom analys

av produktions- och avsättningsproblemen skapa underlag för planeringen av den fortsatta verksamheten. Arbetet är för det förstnämnda företags del bland annat föranlett av de svårigheter, som uppstått genom den hotande krisen i de norrländska skogsindustriernas råvaruförsörjning, den stora bristen på arbetskraft inom skogsbruket samt de förändringar i skogsindustriernas marknadsförhållanden, som inträffat under och efter kriget. För det sistnämnda företags del har intresset väckts bland annat av de delvis nya utvecklingslinjer på byggnads- och byggnadsmaterialområdet, som kunna skönjas inom och utom landet. Även om undersökningar av detta slag i vissa delar komma att röra lokala förhållanden, kunna de ge erfarenheter av mera generell räckvidd. Institutet är därför i fortsättningen berett att samarbeta med enskilda företag genom likartade undersökningar inom andra branscher.

Vad som i allmänhet brukar kallas *industriens produktivetsutveckling* har under senare år kommit att beröras ganska ofta i olika sammanhang i den ekonomisk-politiska debatten både inom Sverige och inte minst utomlands. Kunskapen beträffande innebörden av ifrågakommande problem och beträffande de statistiska mätningensmöjligheterna har emellertid enligt institutets mening stått i mycket dålig proportion till intresset. Som en särskild punkt på arbetsprogrammet har därför frågekomplexet tagits upp i hela dess vidd, vilket sett sig så mycket naturligare som det redan långt tidigare i olika sammanhang berörts av institutet från mera speciella utgångspunkter. Studiet lägges för närvarande upp såväl ur allmänt samhällsekonomiska som ur speciellt företagsökonomiska synpunkter.

I samarbete med Studieförbundet Näringsliv och Samhälle och dess lokalgrupper runt om i landet har en utredning rörande den mycket anmärkningsvärda *tillväxten av industriens förvaltningspersonal* under de senare årtiondena påbörjats under år 1950. Syftet är här i första hand att klarlägga orsakerna till den utveck-

ling, som ägt rum, varvid det finns anledning att inte bara studera utvecklingen inom de enskilda företagen utan också att ställa in denna i sitt större samhällsekonomiska och sociala sammanhang.

Trots att den industriella småföretagarverksamheten under senare årtionden blivit allt livligare i Sverige har en betydande tillväxt av de största företagsenheterna samtidigt ägt rum och det finns för närvarande ett större antal mycket stora företag än någonsin tidigare. På samma gång som detta medfört betydande fördelar ur många, bland annat tekniska synpunkter, har det inte kunnat undgå att väcka vissa allmänna problem rörande *arbetskraftens anpassning och ställning och därmed effektivitet i den storindustriella miljön*. Institutet har därför börjat studera dessa problem, bland annat i syfte att få belyst i vad mån företagsstorleken som sådan eller vissa i och för sig måhända mindre ofrånkomliga drag i deras organisatoriska uppbyggnad m. m. kunna sägas ha en avgörande betydelse i ifrågavarande sammanhang.

Relationerna mellan företagsledning och anställda i de stora företagen är ett angränsande problem, som under senare år tilldragit sig allt större uppmärksamhet. Inom ramen för en samhällsstudie i Unesco:s regi gör institutet en undersökning rörande *förekomsten och karaktären av konflikt och samverkan mellan företagsledningen och av intresseorganisationer representerade grupper* i ett av landets största verkstadsföretag.